

Den store striden i samfunnsøkonomien

ØKONOMI Håndspåleggelse, årelating, landsbyheks. Slik beskriver økonomen Noah Smith modellene som legger grunnlaget for politikken. Nå vil SSB-sjef Christine Meyer rydde opp. Det blir det bråk av.

MARIA BERG REINERTSEN OG CHRISTIAN BELGAUX (FOTO)

Det var en morgen tidlig i juni, og byråkraterne i Finansdepartementet satt og lo. Det var fagdag og fruktfat for de ansatte. Første ut med powerpointpresantasjon var den ferte økonomibloggeren Noah Smith. Foredraget hans handlet om de modellene økonomen bruker til å regne ut virkningen av rentekutt, skatteleter, innvandrere og alt annet politikerne lur på. Smith var ikke både mot modellene, som har dominert både akademien og sentralbankene de siste tiårene.

Problemet, forklarte Smith, er at de såkalte DSGE-modellene (se faktaboks) bygger på forutsetninger som ligner lite på virkeligheten. Som at folk planlegger uendelig langt frem i tid når de bestemmer hvor mye de skal spare og bruke.

Derfor får DSGE-modellene noen absurde resultater, som at et rentekutt om 100 år vil ha større effekt på økonomien i dag enn et kutt i morgen. «Det gir ingen mening», sa Smith, og byråkraterne lo.

Fikk rapport. Byråkratene kunne le. Per i dag har ikke departementet noen egen økonomisk modell Smith kunne gjøre narr av. De overlater til Statistisk sentralbyrå (SSB) å regne ut effektene av faktorer og plastpøseavgift har på økonomien. Men de neste årene skal Finansdepartementet selv forsøke å bygge en modell. Vil den bli av samme type som DSGE-modellene de satt og lo av denne juldagen?

I januar fikk administrerende SSB-direktør Christine Meyer en rapport som rådet henne til å halvere antall ansatte i byråets forskningsavdeling og bytte de gammelgagne modellene SSB bruker, med nye, moderne DSGE-modeller.

Hvis forskningen er av lav kvalitet, kan den fortsatt bli oppfattet som nyttig, men spørsmålet er om den er det.

CHRISTINE MEYER,
ADM. DIREKTØR, SSB

Det var starten på «bråket i SSB». SSB-forskerne Erling Holmøy og Ådne Cappelen skrev brev til ledelsen og forsvarte modellene sine. Modag, Kwarts, MSG og Snow. Kollegaene deres, samfunnsøkonomen Torbjørn Eika, sa opp. Statsviteren Øyvind Østerud kritiserte Meyer for å jage «tankeløst» etter mer publisering i internasjonale forskningstidskrifter. Rett før sommeren skrev sjefekonomen i NHO, LO og flere andre arbeidstakerorganisasjoner et brev til Meyer og advarte mot at omorganiseringen i SSB truet tallgrunnlaget for lønnsoppgjørene.

Sjefkonomena var blant annet bekymret for at fagmiljøet bli skadelidende når statistikken for lønnsoppgjørene flyttes fra Kongsvinger til Oslo. SSB-sjef Meyer svarte at ny teknologi og nye rapporteringsrutiner hadde gjort det mulig å slå sammen to avdelinger som begge jobber med lønn. Effektivisering, altså. Men når det gjelder øko-

nomiske modeller, er SSBs gamle greier bedre til å spå utviklingen i norsk økonomi enn Norges Bank, med sine moderne DSGE-modeller. Så hvorfor bytte?

En tur til finans. I Finansdepartementet skjer jakten på nye modeller under ledelse av ekspedisjonssjef Amund Holmsen. 28. april i år forklarte han for departementets «rådgivende utvalg for modell- og metodespørsmål» at SSBs modeller har flere problemer: De gir «veldig gunstige effekter» av statlig pengebruk, samtidig som økte statlige utgifter i disse modellene har få negative effekter på økonomien. Holmsen sa også at Finansdepartementet ønsket seg modeller som kunne studere effekten av «tilbudsreformene». Departementet mener slike ofte har god effekt på økonomien, og men mangler modeller for å analysere dette, forklarte Holmsen.

«Tilbudsreformene» er høyresidens foretrukne økonomiske politikk, for eksempel privatisering og deregulering av arbeidsmarkedet. Mens det typisk er venstresiden som iver for mer offentlig pengebruk for å møte økonomiske kriser. Kan valget av modell også ha en politisk dimensjon?

Politikk på villstrå. Det mener Noah Smith. Finanspolitikk har typisk liten effekt i DSGE-modellene, påpeker han.

Smith tror disse modellene forledet europeiske politikere til å kutte for mye i offentlige budsjetter etter finanskrisen. Mange av disse DSGE-modellene har nemlig som forutsetning at hvis staten bruker mer penger i dag, så vil folk skjonne at det kommer skatteøkninger senere, derfor vil de spare pengene, og såkalt offentlig pengebruk får liten positiv effekt på den økonomiske veksten.

– Det heter rikardiansk ekvivalens. Basert på denne teorien bestemte mange ledere seg for å sette i gang sparepolitikk i etterkant av finanskrisen. Det ser ut som den virkelige skadelenene som gjorde det, så det ikke kuttet i budsjettene, klarte seg i snitt bedre, sier han. Storbritannia og Tyskland valgte selv sparepolitikk, mens Hellas fikk den påtvungen av kredittorene.

En økonom vi snakker med, under på om dette er sjefen gjør disse modellene mer attraktive for dem som vil krysse den norske velferdsstaten.

Aktørene. Det er flere ting som er mistenkelig med Christine Meyer. Hun er sivilkononom, professor ved Norges Handelshøyskole og tidligere statssekretær for Høyre. Nettopp en dame som kunne tenke seg å lete opp modeller som viser at mer offentlig pengebruk ikke hjelper. Eller? Amund Holmsen vekker enda mer mistanke. «Snakk med Holmsen. Spør hva han tenker om SSB», sier flere SSB-ansatte som ikke vil ha

DSGE
Står for Dynamic Stochastic General Equilibrium. Dette er modeller basert på økonomiske teorier for hvordan forbrukere og produsenter tilpasser seg endringer i økonomien. Modellen regner ut hvordan for eksempel økte rente setter i gang tilpasninger i arbeidstilbud og priser helt til vi kommer frem til en ny likevekt mellom tilbud og etterspørsel av varer og tjenester.

Kilde: Finding NEMO. Documentation of the Norwegian economy model Norges bank 2006.

SSB bruker en tidligere generasjon modeller. I stedet for mikroøkonomisk teori er den basert på empiriske sammenhenger av typen «når skatten kuttes med en krone, øker forbruket med 70 øre». SSBs modeller heter Modag, Kwarts, MSG og Snow.

Kilde: Modag en makroøkonomisk modell for norsk økonomi, SSB 2008.

navnet sitt på trykk. Etter å ha jobbet mange år med blant annet DSGE-modeller i Norges Bank, begynte Amund Holmsen som ekspedisjonssjef i Finansdepartementet på nyåret 2015. Der ledet han arbeidet med å vurdere departementets behov for egne modeller. I tillegg fikk han ansvaret for SSB. Under Holmsen ble Christine Meyer ansatt som sjef i byrået: Er det han som har gitt henne beskjed om å bytte modell?

Mot disse to står økonomer, mange av dem – eller med erfaring fra – SSB og Finansdepartementet. De ser at deres innflytelse og alt hva de har kjørt (den norske modellen, motkonjunkturpolitikk, sentrale lønnsoppgjør) er truet. De mobiliserer: protestskriv og lekkasjer fra ansatte, avskrivninger fra sjeføkonomer som deler deres virkelighetsoppfatning, slike som Roger Bjørnstad, LOS sjeføkonom – og tidligere SSB-forsker.

På et allmøte for sommeren fikk de ansatte beskjed om at forskningsavdelingen skal krympe med en tredjedel. Forskerne skal omplasseres til statistikkavdelingene.

På tampa av forsommeren spurte Aps Marianne Marthinssen finansministeren hvilke instruksjoner departementet hadde gitt Meyer for omorganiseringen av SSB. Hun fikk et langt svar fra Siv Jensen, som først og fremst handlet om at SSB måtte organisere seg så byrået fikk frigjort penger og folk til å ta i bruk ny informasjonsteknologi i statistikkproduksjonen.

Hva sier Christine Meyer?
– Kort tid etter at jeg startet i SSB, ble det klart at det var behov for å sette i gang et stort program for modernisering og digitalisering av statistikkproduksjonen. Dette er Finansdepartementet helt enig i. Det handler om å bruke nye kilder, fase ut manuelle oppgaver og bevege seg mer mot analyse av tallene, sier Meyer.

– Var publisering i fagfelleverderte tidskrift eller modellapparatet til SSB et tema i bestillingene fra finansdepartementet?

– Nei, Finansdepartementet har vært tydelig på at det er behov for endring i SSBs forskningsavdeling, men de har ikke vært konkrete på hva som bør endres og hvordan.

De økonomiske modellene kom på banen med utvalget Meyer selv satte ned for å evaluere forskningen i SSB.

– Økonomibloggeren Noah Smith peker på at valget av modeller også har en politisk dimensjon: Finanspolitikk har typisk mindre effekt i DSGE-modellene enn eldre modeller. Kan det gjøre debatten om modellene til SSB vanskeligere, at valg av modell også oppfattes som et politisk valg?

– Jeg synes jo at det er litt rart at det oppfattes som et politisk valg, ut fra min vurdering er det en rent faglig vurdering: Hva vil være de beste modellene til å predikere norsk økonomisk utvikling? Jeg er litt overrasket over at det har fått en politisk dimensjon

Å bygge bro. Meyer sier det er to motivasjoner som driver endringene i forskningsavdelingen. – Den ene er å øke kvaliteten på forskningen og ha en tydelig sammenhengende kunnskapskjede

Internasjonalisering: Det handler om den store striden i samfunnsøkonomien, mellom Keynes og Hayek, demokrater og republikanere, mellom Angela Merkel og den greske finansministeren Yanis Varoufakis, mellom politikere som vil spare og politikere som vil kjøpe seg ut av økonomiske kriser. På den andre siden handler det om at Christine Meyer ble sjef i SSB og slik forrykket likevekten i norsk samfunnsøkonomi.

fra internasjonal forskning til arbeidet med utredninger, analyser og tilbakevirkning til statistikkproduksjonen. Det andre er et behov for å hente analysekapasitet fra forskningsavdelingen i en tid der vi nedbemanner i statistikkavdelingen.

I utvalget til Meyer fikk SSBs forskningssjef Torstein Bye følge av forskere fra NHH, BI og Universitetene i Oslo og Stockholm for å evaluere forskningen. Professorene Kjetil Storetzen (UiO) og Hilde C. Bjørnland (BI), begge med erfaring fra «moderne modeller», skrev vedlegg til evalueringen, der de slaktet modellene til SSB.

Men Bye-rapporten ser kun på internasjonal publisering og tilbakevirkning til statistikken når den vurderer kvaliteten. Henrik Holck

Et problem, mener SSB-forskerne, er at det er vanskelig å få publisert arbeid basert på de modellene de bruker. I internasjonale tidskrifter er DSGE på moten, dessuten skal analysene helst anvende en ny metode for å være interessante for andre forskere, mens Finansdepartementet er fornøyd med resultater basert på velprøvede metoder. Meyer åpner nå for at publisering i internasjonale tidskrifter ikke er den eneste måten å vurdere denne vitenskapelige kvaliteten på.

– Akkurat når det gjelder modellene, er det mulig å finne frem til andre måter å evaluere disse på og se dem opp mot den beste praksisen internasjonalt, for eksempel ved å sette ned en evalueringskomité med nasjonale og internasjonale fagekspert, sier hun.

De gamle modellene er litt som en landsbyheks. Du vet ikke om det er urtene eller tryllestaven, men hun klarer, basert på erfaringene sine, å kurere den syke.

NOAH SMITH, ØKONOMIBLOGGER

Forsvar for landsbyheksen. Smith sammenligner situasjonen i faget sitt med å snakke om levevitenskapen for en kjente til bakteriene. Da en i møte med sykdom prøvde seg frem med igler og årelating:

– Det er der makroøkonomi står i dag, vi vet ikke hva som fungerer, sier Smith.

De seneste årene har en rekke økonomer som Joseph Stiglitz og Olivier Blanchard – begge tidligere sjeføkonomer i Verdensbanken – kritisert DSGE-modellene. Modellens venner har forsøkt å møte kritikken: Modellen til den europeiske sentralbanken har en liten andel forbrukere som ikke følger «rikardiansk ekvivalens», men bruker skattelekkene når de får dem. Andre jobber med å gi rom for finanskriser i modellene (en ganske alvorlig mangel i dag). Smith har liten tro på disse forsøkene på å fikke på noe som allerede er grunnleggende galt: Akademikerne nå heller bygge mindre modeller som forklarer deler av økonomien bedre. For politikere og byråkrater, som trenger å vite noe om hele økonomien, er det best å ha mange ulike modeller tilgjengelig, mener Smith.

– I USA bruker sentralbanken både DSGE og gammelgagne modeller. Ved å bruke bare en type modell øker du risikoene for feil, sier han.

Evalueringen til Bye kritiserer SSB-modellen for håndpåløggelse. De gode spådommene skyldes at modellens befestes av folk som vet hvordan de skal tilpasse den så den gir fornuftige svar. Smith mener det ikke bør brukes mot modellen:

– Hvis erfaringen og klokkskapen til disse folkene kan bli fanget ved å bruke de gamle modellene bedre enn med de nye, så kaster du ut viktig informasjon ved å bytte modell. Siden ingen av disse modellene er veldig gode, sier jeg: «behold begge to, så du har mest mulig input til skjønnnet ditt».

– Så de gamle modellene er litt som en landsbyheks. Du vet ikke om det er urtene eller tryllestaven, men hun klarer, basert på erfaringene sine, å kurere den syke.

– Nå vet vi at det sannsynligvis var soppen, sier Smith.

På ferie. Men hva sier Amund Holmsen? Han er på ferie, men sender en e-post. Når det gjelder omorganiseringen i SSB, viser han til Siv Jensens svar i Stortinget. (Det som handlet om at en må flytte på folk for å få råd til ny, fin IT).

Så forteller han at departementet har brukt to år på å vurdere behovet sitt for nye modeller. Konklusjonen er at de fortsatt vil bruke SSBs Kwarts-modell for å spå den økonomiske utviklingen og studere virkningen av endringer i den økonomiske politikken. I tillegg vil departementet utvikle en ny modell i samarbeid med SSB, forteller han.

Om den blir til å le eller gråte av, får fremtiden vise.

nr@morgenbladet.no